

Гофман Мирослава Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Університет «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: MiroslavaG@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3977-7584>

Мухін Олександр Сергійович,
студент Університету економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна
e-mail: MukhinOS@krok.edu.ua

ВНЕСОК ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМЦЯ ЄВГЕНА ЧИКАЛЕНКА В ТЕОРІЮ ТА ПРАКТИКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Тези присвячено дослідженню діяльності Євгена Чикаленка як видатного українського підприємця. Розглянуто його шлях від успішного господаря до активного мецената. Приділено увагу його методам ведення сільського господарства та фінансовій підтримці українських видавництв і газет. Доведено, що його досвід є важливим прикладом поєднання власного бізнесу з розвитком національної економіки.

Ключові слова: Євген Чикаленко, підприємництво, меценатство, сільське господарство, національна економіка, видавнича справа, соціальна відповідальність.

Життєвий шлях Євгена Чикаленка демонструє унікальний приклад еволюції від традиційного землевласника до видатного підприємця та інноватора. Його діяльність органічно поєднувала прагматичний бізнес-розрахунок із розбудовою "національної економіки". Ця концепція, згідно з теоретичними засадами сучасних дослідників, була нерозривно пов'язана з ідеями творення Української держави та формування громадянського суспільства [1, с. 4].

Народившись 21 грудня 1861 року в селі Перешори у заможній поміщицькій родині, він змалку зростав у середовищі, тісно пов'язаному з аграрним капіталом та управлінням земельними ресурсами [3, с. 101].

Спостерігаючи за хліборобською працею у вільному степу, він отримав перші знання про економічні процеси на селі [4, с. 12]. Його базова освіта розпочалася під керівництвом сільського священника, після чого хлопця віддали до одеського пансіону англійця Рандаля. Виховання там базувалося на жорсткій дисципліні, що заклало основи його майбутніх системних управлінських навичок [4, с. 13-14].

Формування Чикаленка як аналітика продовжилося під час навчання в Єлисаветградському реальному училищі, де він опинився у потужному культурному середовищі [3, с. 101]. Розуміючи, що ефективно управління ресурсами вимагає теоретичних знань, він прагнув здобути фахову вищу освіту [4, с. 16]. Попри обмеження для випускників училищ, він використав усі можливості для навчання. Пройшовши етап підготовки у Петровсько-Розумовській академії, Чикаленко повернувся до України. У Харківському університеті під керівництвом професора Зайкевича він сформував наукову базу для подальших реформ. Це дозволило йому трансформувати аграрні знання в реальний економічний капітал та запроваджувати наукові досягнення на практиці [4].

Перехід до активного агробізнесу відбувся після 1885 року, коли Чикаленко взяв на себе управління родинним маєтком [4, с. 21]. На цій посаді він виявив себе як талановитий організатор, здатний до впровадження прогресивних наукових методів у сільське господарство степової зони [4, с. 23]. Його головною інновацією стала система «чорного пару», яка передбачала розпушування ґрунту для збереження вологи. Ефективність цих методів була практично підтверджена під час посухи 1892 року. Поля Чикаленка зберегли врожай, продемонструвавши високу прибутковість господарства та дієву модель управління ризиками [4, с. 23]. Цей досвід він описав у популярній праці "Розмови про сільське хазяйство", яка стала посібником із раціонального господарювання для тисяч селян [4, с. 28]. Поширення таких прикладних знань відповідало тогочасним суспільним запитам на фахову літературу для подолання економічної безграмотності селянства та посилення потенціалу аграрного сектора [1, с. 75].

Свій економічний успіх Чикаленко не обмежив особистим збагаченням, ставши одним із перших в Україні практиків соціальної відповідальності бізнесу. Він свідомо децентралізував свій актив і продав значну частину земель селянам за доступною ціною [4, с. 35-36]. У маєтку в Кононівці меценат залишив собі 400 десятин для зразкового господарства, а решту розпродав місцевим мешканцям, допомігши їм заснувати кредитове товариство [4, с. 36].

Такий підхід сприяв створенню середнього класу та відповідав тогочасним ідеям економічної самоорганізації села через кооперацію, яка вважалася передумовою національного розвитку [1, с. 78]. Його знамените гасло про потребу "любити Україну до глибини своєї кишені" [3, с. 101] стало маніфестом бізнесу, де прибуток є інструментом інвестування в суспільний капітал.

Найважливішим напрямком інвестицій Чикаленка стала видавнича справа, яку він розглядав як стратегічну базу для національного руху. Меценат систематично фінансував журнал «Київська старовина», підтримуючи відомих письменників [5], а також виділив значну суму на будівництво Академічного Дому у Львові [3, с. 101]. Пріоритетним проектом стало утримання щоденних газет «Громадська думка» та «Рада» [3, с. 101]. Попри збитковість цих видань, Чикаленко покривав витрати з власних прибутків та продажу земель [4, с. 51], бо розумів значення преси для просування національної ідеї [4, с. 58]. Така діяльність стала практичним підтвердженням наукової думки про те, що саме економічна незалежність є обов'язковою передумовою для розвитку нації [1, с. 78]. Свідченням сучасного визнання цих заслуг стало відкриття пам'ятника меценату в Києві у 2021 році [6].

Висновок. Досвід Євгена Чикаленка є унікальним прикладом трансформації підприємництва в інструмент національного будівництва. Він довів, що успішний бізнес має поєднувати інновації та соціальну відповідальність. Його діяльність стала практичним підтвердженням наукової думки про те, що економічна незалежність є обов'язковою умовою розвитку нації. Реалізація ідеї «національної економіки», де прибуток працює на розбудову суспільства, залишається актуальним орієнтиром для сучасних підприємців. Заклик Чикаленка про те, що українська інтелігенція мусить не спати, а працювати, ідеально резюмує його прагматичний бізнес-підхід: найвигіднішими є ті проекти, які приносять користь усьому народові.

Список використаних джерел:

1. Січевлюк Л. В. Нарис історії економічної думки України кінця XIX – початку XX ст. в особистостях : навч. посіб. / Л. В. Січевлюк, М. О. Гофман ; за наук. ред. І. Ф. Радіонової. – Київ : Ун-т економіки та права «КРОК», 2018. – 256 с. URL: <https://dspace.krok.edu.ua/entities/publication/1eb5664d-c4d5-4d0c-8cbb-3054e85abc1a> (дата звернення: 26.04.2026).
2. Гирич І. Б. Євген Чикаленко - видатний меценат і громадський діяч України. *Інтелекція і влада*. 2015. Вип. 32. С. 136-146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2015_32_33 (дата звернення: 26.04.2026).
3. Понедельник Л. А. Євген Чикаленко - меценат української культури. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 2006. Вип. 11. С. 101-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2006_11_27 (дата звернення: 26.04.2026).
4. Чикаленко Є. Спогади (1861-1907). Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук у США, 1955. 502 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/publ/9785> (дата звернення: 26.04.2026).
5. 7 правил життя Євгена Чикаленка. *Локальна історія*. 2021. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/ukrayinska-intelighentsiia-musit-ne-spati-a-pratsiuvati-7-pravil-zhittia-ievgena-chikalenka/> (дата звернення: 26.04.2026).
6. У Києві відкрили пам'ятник Євгену Чикаленку. *Історична правда*. 2021. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2021/12/22/160688/> (дата звернення: 26.04.2026).
7. Чикаленко Є. Спогади (1861-1907 рр.). Львів : Діло, 1925. 139 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=9226> (дата звернення: 26.04.2026).